

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: آشنایی با مفاهیم کتاب، کتابخانه، و بنیادهای فلسفی ...
۳	مقدمه
۴	تعریف کتاب
۵	تحول کتاب از نظر شکلی و ساختاری
۶	تحول کتاب از نظر اجتماعی
۹	هدف‌های سیاست ملی کتاب
۱۰	اجزای کتاب
۱۴	تعریف کتابخانه
۱۷	اهداف و کارکردهای کتابخانه
۱۹	تعریف و مفهوم فلسفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۱	دیدگاه فلسفی اندیشمندان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۲	دیدگاه باتلر
۲۲	دیدگاه رانگاناتان
۲۵	دیدگاه کرایست
۲۵	دیدگاه یورلند
۲۶	نتیجه‌گیری
۲۷	پرسش‌ها
۲۸	فصل دوم: کتابت و سیر تحول خط
۲۸	مقدمه
۲۹	نقش نگارش
۳۱	منشأ نگارش

صفحه	عنوان
۳۲	تعریف خط
۳۳	تقسیم‌بندی نظام‌های نوشتاری و نظریه‌های آن
۳۳	تحولات خط و انواع آن
۳۶	دیدگاه‌های سوادآموزی و اجتماعی در توسعه الفبا
۳۸	خط و فناوری اطلاعات
۴۱	ارتباط خطوط باستان و امروزی
۴۲	نتیجه‌گیری
۴۲	پرسش‌ها
۴۴	فصل سوم: کتابخانه‌ها در عصر کشاورزی
۴۴	مقدمه
۴۶	گونه‌های مواد نوشتاری در عصر کشاورزی
۵۳	تاریخ کتابخانه‌ها در عصر کشاورزی
۵۳	کتابخانه‌های تمدن سومر
۵۴	کتابخانه‌های مصر باستان
۵۵	کتابخانه‌های یونان باستان
۵۷	کتابخانه‌های روم باستان
۵۸	کتابخانه‌های دوران قرون وسطی
۶۰	کتابخانه‌های تمدن اسلامی
۶۶	ضرورت، اهداف و کارکرد کتابخانه‌ها در عصر کشاورزی
۶۷	نتیجه‌گیری
۶۸	پرسش‌ها
۶۹	فصل چهارم: کتابخانه‌ها در عصر صنعت
۶۹	مقدمه
۷۱	سرآغاز تحولات فکری و اجتماعی در عصر صنعت
۷۲	توسعه چاپ در اروپا
۷۳	تأثیر چاپ در زندگی مردم
۷۴	گونه‌های مواد نوشتاری در عصر صنعتی
۷۵	پایاندها
۷۶	اسناد و مدارک چاپی و شبه‌چاپی
۸۰	مباحث نوظهور درباره کتاب

صفحه	عنوان
۸۱	کتابخانه و مفاهیم نوین اجتماعی
۸۲	انواع کتابخانه‌ها
۸۳	کتابخانه ملی
۸۶	کتابخانه‌های عمومی
۸۸	کتابخانه‌های دانشگاهی
۹۰	کتابخانه‌های مدارس یا آموزشگاهی
۹۲	کتابخانه‌های تخصصی
۹۵	ضرورت، اهداف و رسالت کتابخانه‌های عصر صنعت
۹۷	نتیجه‌گیری
۹۷	پرسش‌ها
۹۹	فصل پنجم: کتابخانه‌ها در عصر اطلاعات
۹۹	مقدمه
۱۰۲	دنیای دیجیتال
۱۰۲	گونه‌های مواد نوشتاری در عصر اطلاعات
۱۰۴	کتاب الکترونیکی
۱۰۸	مجلات الکترونیکی
۱۰۹	پایگاه اطلاعاتی
۱۱۰	لوح فشرده
۱۱۱	چند رسانه‌ای‌ها
۱۱۲	اینترنت
۱۱۵	قلمرو مدرک الکترونیکی در عصر اطلاعات
۱۱۶	انواع کتابخانه‌ها در جامعه اطلاعاتی
۱۱۷	کتابخانه‌های خودکار/دیجیتال و هیبرید (دورگه)
۱۲۰	کتابخانه دیجیتال (الکترونیکی)
۱۲۵	کتابخانه هیبرید (دورگه)
۱۲۶	کتابخانه‌های آینده
۱۲۸	نقش و مسئولیت‌های کتابداران
۱۳۰	اهداف، وظایف و کارکرد کتابخانه‌ها در عصر اطلاعات
۱۳۱	نتیجه‌گیری
۱۳۲	پرسش‌ها

صفحه	عنوان
۱۳۳	فصل ششم: تحول کتابخانه‌ها در ایران
۱۳۳	مقدمه
۱۳۴	جنبه‌های فرهنگ سیاسی و اجتماعی در تمدن ایران باستان
۱۳۵	مراکز گردآوری مواد و مجموعه‌های کتابی در ایران باستان
۱۳۶	جنبه‌های فرهنگ سیاسی و اجتماعی ایران در دوره اسلامی (سده‌های میانه)
۱۳۸	کتابخانه‌های ایرانی در دوره اسلامی (سده‌های میانه)
۱۳۹	کتابخانه نظامیه بغداد و اصفهان
۱۴۰	کتابخانه رصدخانه مراغه
۱۴۱	کتابخانه ربع رشیدی تبریز
۱۴۱	جنبه‌های فرهنگ سیاسی و اجتماعی در عصر جدید
۱۴۳	کتابخانه‌های ایرانی در عصر جدید
۱۴۴	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۴۶	کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
۱۴۷	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و تأمین منابع علمی دانشگاه تهران
۱۴۸	نتیجه‌گیری
۱۴۹	پرسش‌ها
۱۵۱	فصل هفتم: عملکرد و وظایف کتابخانه و علم اطلاعات
۱۵۱	مقدمه
۱۵۳	فراهم‌آوری اطلاعات
۱۵۵	سازماندهی اطلاعات
۱۵۷	اشاعه اطلاعات
۱۵۹	حفاظت و نگهداری
۱۶۰	مدیریت کتابخانه
۱۶۱	فرصت‌ها و تهدیدهای علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۱۶۳	کتابدار همراه
۱۶۶	نتیجه‌گیری
۱۶۷	پرسش‌ها
۱۶۸	فصل هشتم: نقش کتابخانه‌ها در اجتماع
۱۶۸	مقدمه
۱۷۰	کتابخانه‌ها و توسعه پایدار

صفحه	عنوان
۱۷۴	کتابخانه‌ها و توسعه اجتماعی
۱۷۶	کتابخانه‌ها و توسعه فرهنگی
۱۷۸	کتابخانه‌ها و توسعه اقتصادی
۱۷۹	کتابخانه‌ها و توسعه سیاسی
۱۸۰	نتیجه گیری
۱۸۱	پرسش‌ها
۱۸۲	فصل نهم: اطلاعات، اطلاع‌رسانی و دانش‌شناسی
۱۸۲	مقدمه
۱۸۴	مفهوم دانش
۱۸۵	ویژگی‌های دانش
۱۸۶	نوع‌شناسی دانش
۱۸۷	تفاوت اطلاعات با دانش
۱۸۸	پیدایش و تاریخچه علم اطلاع‌رسانی
۱۹۱	فلسفه و موضوع علم اطلاع‌رسانی
۱۹۲	علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۱۹۵	نظریه‌های اطلاعات
۱۹۶	نظریه ریاضی ارتباطات شانون
۱۹۷	نظریه سبیرنتیکی اطلاعات
۱۹۷	نظریه معناشناختی اطلاعات
۱۹۸	نظریه ارتباطات
۱۹۸	نتیجه گیری
۱۹۹	پرسش‌ها
۲۰۱	فصل دهم: آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و پیشگامان آن
۲۰۱	مقدمه
۲۰۲	شغل و حرفه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۰۴	ویژگی حرفه‌ای علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۰۶	تاریخ آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دنیای نوین
۲۰۷	ایالات متحده آمریکا
۲۱۰	بریتانیا
۲۱۲	هندوستان

صفحه	عنوان
۲۱۳	پیشگامان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دنیای مدرن
۲۱۹	تاریخ آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در جامعه ایرانی
۲۲۳	پیشگامان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در جامعه ایرانی
۲۲۹	محورهای مطالعاتی علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۳۰	دانشنامه‌نگاری
۲۳۱	علم‌سنجی
۲۳۱	مدیریت و سازماندهی نسخه‌های خطی
۲۳۲	مطالعات آرشیوی
۲۳۲	گرایش مدیریت اطلاعات
۲۳۳	گرایش مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی
۲۳۳	گرایش مدیریت کتابخانه‌های دیجیتالی
۲۳۴	گرایش مطالعات کتابخانه‌های عمومی
۲۳۴	نتیجه‌گیری
۲۳۵	پرسش‌ها
۲۳۷	فصل یازدهم: سازمان‌ها و نهادهای حرفه‌ای علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۳۷	مقدمه
۲۳۸	بنیاد انجمن‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۳۹	عوامل مؤثر در پدیداری انجمن‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۳۹	چهارچوب ساختاری انجمن‌ها
۲۴۰	آشنایی با انجمن‌های بین‌المللی و ملی علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۲۴۱	فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابداری (ایفلا)
۲۴۳	انجمن کتابداران امریکا
۲۴۵	انجمن کتابداران در بریتانیا
۲۴۵	کلیپ
۲۴۷	انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران
۲۴۸	انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی ایران
۲۵۰	نتیجه‌گیری
۲۵۰	پرسش‌ها
۲۵۲	منابع

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۵	شکل ۲-۱ نمونه‌ای از خط تصویری هیروگلیف مصریان باستان
۳۸	شکل ۲-۲ نمونه‌ای از خط میخی باستان
۴۸	شکل ۳-۱ نمونه‌ای از لوح گلین به خط میخی
۴۹	شکل ۳-۲ طومار پاپیروس - کتاب مردگان
۵۷	شکل ۳-۳ نمایی از کتابخانه اسکندریه در مصر باستان
۵۹	شکل ۳-۴ کتاب‌های زنجیر شده به قفسه‌ها در قرون وسطی - کتابخانه صومعه هیرفورد
۱۰۴	شکل ۵-۱ صفحه‌ای از یک کتاب الکترونیکی شرکت کیندل در سامانه کتاب‌فروشی آمازون
۱۲۱	شکل ۵-۲ کتابخانه دیجیتال دنیا
۱۲۴	شکل ۵-۳ کتابخانه ملی دیجیتال کودکان در ایران
۱۴۶	شکل ۶-۱ نمای بیرونی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۴۷	شکل ۶-۲ نمای درونی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
۱۴۸	شکل ۶-۳ نمای بیرونی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و تأمین منابع علمی دانشگاه تهران
۱۵۳	شکل ۷-۱ تدارک کتاب از انبارهای شرکت آمازون از طریق سفارش الکترونیکی
۱۶۳	شکل ۷-۲ خدمات مرجع مجازی در سازمان اسناد و کتابخانه ...
۱۶۴	شکل ۷-۳ استفاده از نرم‌افزار تلفن همراه برای جستجو در پایگاه ...
۱۹۱	شکل ۹-۱ اطلاع‌رسانی و علوم وابسته
۲۱۵	شکل ۱۰-۱ ملویل لوئیس دیویی
۲۱۸	شکل ۱۰-۲ شیالی راماریتا رانگاناتان
۲۲۵	شکل ۱۰-۳ محمدتقی دانش‌پژوه
۲۲۷	شکل ۱۰-۴ ایرج افشار
۲۴۳	شکل ۱۱-۱ صفحه نخست تارنمای ایفلا
۲۴۴	شکل ۱۱-۲ صفحه نخست تارنمای سامانه انجمن کتابداران امریکا
۲۴۶	شکل ۱۱-۳ صفحه نخست تارنمای مؤسسه رسمی حرفه‌مندان کتابداری و اطلاع‌رسانی (کلیپ)
۲۴۸	شکل ۱۱-۴ صفحه نخست تارنمای سامانه انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران
۲۴۹	شکل ۱۱-۵ صفحه نخست تارنمای سامانه انجمن علمی کتابداران و اطلاع‌رسانی پزشکی ایران

پیشگفتار

علم اطلاعات و دانش‌شناسی به ماهیت پدیده اطلاعات و چرخه کامل آن وابسته است، موضوعی که به نظر صاحب‌نظران ترکیبی از فنون و دربردارنده زمینه‌های علمی است. این علم که به حفظ پیشینه‌های مدون وابسته بود و کارکردهای فراهم‌آوری، سازماندهی و خدمات اطلاعاتی را انتقال می‌داد، با ظهور فناوری‌های نوین به مرور وارد حوزه اطلاع‌رسانی شد. اطلاع‌رسانی فرایندی است که با موجودیت و رفتار اطلاعات، نیروهای حاکم بر اطلاعات و پردازش آن، همراه با دسترس‌پذیری و استفاده‌پذیری توجیه شده است. همچنین اطلاع‌رسانی فعالیت‌هایی در باب تولید، توزیع، فراهم‌آوری، سازماندهی، ذخیره، بازیابی، تفسیر و استفاده از اطلاعات را دربر دارد. بدیهی است این زمینه علمی از رشته‌های دیگر مانند ریاضیات، منطق، فلسفه، زبان‌شناسی، روان‌شناسی، ارتباطات، مدیریت و تاریخ استفاده کرده است تا خدمات مفیدی را به جامعه عرضه کند.

این کتاب برحسب چنین تفکری با مطالعه و دقت در متون و تدریس مؤلفان در طول سالیان متمادی پدید آمده است؛ مضامین نویی را به‌ویژه در حوزه تاریخ کتابخانه‌های ایرانی و وضعیت امروزی علم اطلاعات انتقال می‌دهد؛ به بیان و توصیف موضوعات دانش‌شناسی برای دانشجویان نیز توجه دارد. محتوای اثر در یازده فصل با مضامین زیر فراهم آمده است: فصل اول، آشنایی با کتاب و کتابخانه و فلسفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ فصل دوم، تاریخ کتابت و سیر تحول خط؛ فصل سوم، تاریخ کتابخانه‌های جهان در عصر کشاورزی؛ فصل چهارم، کتابخانه‌ها در عصر صنعت؛ فصل پنجم، کتابخانه‌ها در عصر اطلاعات؛ و فصل ششم، تاریخ تحول کتابخانه‌ها در ایران؛ فصل‌های هفتم و هشتم، عملکرد و وظایف انواع

کتابخانه‌ها، و نقش آنها در اجتماع؛ فصل نهم، مفاهیم و تاریخچه اطلاعات، اطلاع‌رسانی و دانش‌شناسی؛ فصل دهم، آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی و پیشگامان آن؛ و فصل یازدهم، سازمان‌ها و نهادهای حرفه‌ای این علم با زبان ساده و جنبه‌های توصیفی. متن برای درس مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقطع کارشناسی رشته‌های مرتبط، همچنین برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دستاران و پژوهشگران علاقه‌مند به موضوع کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مفید است.

در پایان لازم است از دکتر عبدالرضا نوروزی چاکلی و سرکار خانم لیلا شرف برای پیگیری و هماهنگی روند بررسی و چاپ متن؛ دکتر میترا پشتوتنی‌زاده برای مطالعه سیاهه دست‌نویس؛ سرکار خانم‌ها اشرف بصیری، فرشته درخشان، معصومه علیانی و فریبا گودرزی کتابداران کتابخانه دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان؛ و سرکار خانم طیبه برخان‌خوش کارشناس ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال برای همراهی در تهیه منابع و تایپ متن تشکر و قدردانی شود.

بی‌تردید مؤلفان از تذکر نکات و کاستی‌های نوشتار توسط صاحب‌نظران استقبال می‌کنند. خدای را سپاسگزاریم که در تمامی مراحل کار بر ما لطف کرد و با توکل به اسماء و صفات نیک و والای پروردگار، متن در موعد مقرر تهیه و آماده شد. امید است که از نگارش این اثر اجر و پاداش معنوی برای نویسندگان حاصل آید و از ذات اقدس احدیت طالبیم که فایده مطالعه آن را در ترازوی نیکی آن‌ها قرار دهد.

دکتر احمد شعبانی

ahmadshabani@yahoo.com

دکتر زهره میرحسینی

zmirhoseini@iau-tnb.ac.ir